

КАК СЕ ОТРАЗИ ЧЛЕНСТВОТО В ЕС НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА БЪЛГАРИЯ?

Надежда Иванова

Институт за икономически изследвания при Българската академия на науките

ORCID 0009-0002-7680-0170

Резюме: При присъединяването на България към ЕС, предвид свързаната с членството либерализация на търговията в рамките на Общността и спрямо трети страни, конкурентоспособността беше определена като основно предизвикателство пред страната ни. В тази връзка от особен интерес е да се проследи дали членството на България в ЕС е довело до по-висока конкурентоспособност? Целта на изследването е да се представи в абсолютен и относителен аспект (спрямо останалите държави – членки на ЕС, и страните в процес на присъединяване) състоянието и изменението на конкурентоспособността на макроравнище на нашата страна след присъединяването към ЕС. Това е постигнато чрез изследване на състоянието и изменението на макроикономическата конкурентоспособност в абсолютен и относително изражение в най-мощното сравнително изследване на конкурентоспособността, в което страната периодично присъства през целия период на еврочленството, а именно Годишника на световната конкурентоспособност на Международния институт за развитие на управлението. Сред основните резултати на изследването се открояват изоставането в основните международни класации и незадоволителното представяне на страната ни по равнище на конкурентоспособност спрямо останалите държави – членки на ЕС, и страните в процес на присъединяване. България не успява да се възползва от членството в ЕС и конкурентоспособността остава основно предизвикателство пред развитието на българската икономика.

Ключови думи: конкурентоспособност; членството в ЕС; развитие; интеграция; международни сравнителни изследвания

JEL codes: F00; F15; H00; L10; M00; N00; O00

DOI: <https://doi.org/10.56497/etj2570104>

Received 10 October 2024

Revised 30 December 2024

Accepted 20 January 2025

Въведение

България се присъединява към Европейския съюз непосредствено след приемането от Европейския съвет на реформаторската програма на Съюза – Лисабонската стратегия, с която държавите членки се ангажират ЕС да се превърне в най-динамичната и конкурентоспособна икономика в света към 2010 г. С оглед преодоляване на негативните ефекти от последвалата световната икономическа криза ЕС приема през 2010 г. още един документ – новата си стратегия за повишаване на конкурентоспособността ЕВРОПА 2020. Така за България с присъединяването ѝ към ЕС през 2007 г. се налага като приоритетна цел, произтичаща от общите политически насоки на Общността, повишаването конкурентоспособността на икономиката в контекста не само на постигането на условията за конвергенция в рамките на Съюза, а на общия стратегически приоритет за ЕС – превръщането му в най-конкурентоспособното и прогресивно развиващо се обединение в глобален мащаб. Така успешната интеграция на изостаналата българска икономика в рамките на Общността включваше развитието на българската бизнес среда, а оттам и стопанство по начин, позволяващ настигането по степен на развитие и конкурентоспособност на европейските партньори, като това настигане се осъществи, имайки предвид, че партньорите на България в ЕС не са статични, а и те от своя страна (заедно с България) се стремят да станат най-конкурентоспособни в света.

През септември 2024 г. на съвместна пресконференция на председателя на ЕК Урсула фон дер Лайен и Марио Драги е представен докладът „Бъдещето на европейската конкурентоспособност“ като основа на подготовката на Заключения на Съвета по конкурентоспособност и съответно изготвяне на новия план на ЕС за устойчив просперитет и конкурентоспособност. Близко четвърт век след приемането на Лисабонската стратегия докладът на Драги връща конкурентоспособността в центъра на европейския дебат, като поставя диагноза за мястото на Европа по конкурентоспособност и включва препоръки за последващи действия. В контекста на констатираното изоставане на ЕС спрямо основните конкуренти на световния пазар и поставянето на устойчивата конкурентоспособност като основен приоритет за европейската икономическа политика от значение е да се разбере дали се наблюдава повишение на конкурентоспособността на България и достигане на европейските ѝ партньори през годините на членство в Евросъюза, особено имайки предвид, че *„без интеграция в ЕС не е възможно догонващо развитие на България, а от друга страна, без догонващо развитие не*

е възможна пълноценна интеграция на България в ЕС“ (Ангелов, 2007). Именно на този въпрос дава отговор изследването ни, чиято цел е да представи как членството в ЕС се е отразило на конкурентоспособността на страната. Тази цел е осъществена чрез сравнение на резултатите за България при присъединяването към ЕС и в сегашния момент в общото класиране, класирането по факторите и подфакторите, определящи конкурентоспособността съгласно методологията на Международния институт за развитие на управлението сред всички страни, включени в годишниците на световната конкурентоспособност на Института, спрямо държавите – членки на ЕС, и спрямо страните в процес на присъединяване към ЕС.

Как се отразява членството в ЕС на конкурентоспособността на България съгласно Годишника на световната конкурентоспособност

Международният институт за развитие на управлението (International Institute for Management Development – IMD) от 1989 г. издава ежегоден отчет за конкурентоспособността на държавите, озаглавен „Годишник на световната конкурентоспособност“ (World Competitiveness Yearbook – WCY). Годишникът представя най-старото периодично издание за оценка и анализ на конкурентните позиции на страните и определя *доколко успешно националната политико-икономическа среда поддържа конкурентоспособността на местните фирми*. Според авторите му *нациите се състезават една с друга преди всичко в създаването на благоприятна среда за местните фирми, включваща възможно най-ефективна стопанска структура, институции и политики на правителството*. За да извърши оценка на конкурентоспособността на страните, IMD ползва над 300 количествени и качествени критерия (около 140 статистически показателя и над 100 въпроса). Тези критерии са групирани в 20 подфактора, които класират страните по 4 групи показатели (фактора/категории, определящи конкурентоспособността): макроикономически измерители на конкурентността (т.нар. показатели за *икономическа ефективност*); група на показателите за *ефективност на правителството*; група на показателите, измерващи *ефективността на бизнеса*, и условията, в които бизнесът оперира (инфраструктура, наука и технологии, човешки капитал) – тази група критерии е наречена обобщено *инфраструктура*.

Според авторите на Годишника на световната конкурентоспособност първата

група показатели (фактор за постигане на макроикономическа конкурентоспособност) *икономическа ефективност* се измерва чрез показателите, групирани в подфактори национална икономика, международна търговия, международни инвестиции, заетост и цени; втората група показатели (фактор) *правителствена ефективност* включва показателите в подфактори публични финанси, фискална политика, институционална рамка, бизнес законодателство и обществена рамка; третата група показатели (третият фактор) *бизнес ефективност* се измерва чрез показателите за подфактори производителност и ефективност, трудов пазар, финанси, управленски практики, отношение и ценности; четвъртата група показатели (четвъртият фактор) *инфраструктура* се определя от състоянието на съответната страна по показателите, включени в подфактори базисна инфраструктура, технологична инфраструктура, научна и изследователска инфраструктура, здравеопазване и околна среда и образование. България фигурира в Годишника от годината преди присъединяването ѝ към ЕС – 2006, като това е единственото мащабно периодично изследване на конкурентоспособността, в което присъстват данни за страната ни и за европейските ѝ партньори през целия период на еврочленството.

Данните за класирането на България през годините непосредствено преди, на и след самото присъединяване към ЕС (съответно 2006, 2007 и 2008 г.), годината преди настъпването на силния икономически шок, предизвикан от пандемията от COVID-19 2019 г., и 2024 г. са представени в табл. 1.

Таблица 1. Класиране на България по факторите и подфакторите, определящи конкурентоспособността съгласно методологията на IMD

	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2019 г.	2024 г.	Разлика в претегленото място за периода 2007-2024 г.
Брой на страните, участвали в класацията за съответната година	61 - a1	55 - a2	55 - a3	63 - a4	67 - a5	
Място на България в общото класиране за съответната година (с)	47	41	39	48	58	
Претеглено място на България в общото класиране за съответната година (сх/ ах*100)	77	75	71	76	87	-12 !!!
Място на България сред останалите членки на ЕС	България е на 47-ма позиция, след нея от държавите – членки на ЕС са Италия (56-та позиция) и Полша (58-мо място), както и двете бъдещи членки на ЕС – Румъния (57) и Хърватия (59)	След България (41) са Италия (42), Румъния (44) и Полша (52), както и Хърватия (53), на която ѝ предстои да се присъедини към ЕС	България (39-та позиция), след нея са пет от сегашните държави – членки на ЕС – Гърция (42), Полша (44), Румъния (45), Италия (46) и Хърватия (49)	България е на 48-ма позиция, след нея са четири държави – членки на ЕС – Румъния (49), Словакия (53), Гърция (58), Хърватия (60)	България е на 58-ма позиция, като от държавите – членки на ЕС, след нея е само Словакия	
Място на страните в процес на присъединяване към ЕС (Турция)	51	48	48	51	53	
Фактори/категории, определящи конкурентоспособността	Място – b1i Претг. място b1i/ a1*100	Място – b2i Претг. място b2i/ a2*100	Място – b3i Претг. място b3i/ a3*100	Място – b4i Претг. място b4i/ a4*100	Място – b5i Претг. място b5i/ a5*100	

		2006 г.		2007 г.		2008 г.		2019 г.		2024 г.		Разлика в претегленото място за периода 2007-2024 г.
Икономическа ефективност	Национална икономика	46	75	45	82	41	74	56	89	48	72	+10
	Международна търговия	24	39	12	22	25	45	36	57	28	42	-20
	Международни инвестиции	36	59	12	22	11	20	50	79	59	88	-66
	Заетост	54	89	42	76	35	64	46	73	56	84	-8
	Цени	35	57	37	67	42	76	5	8	9	13	+54
	Обща оценка за категорията	39		31	56	38		47	75	45	67	-11
Правителствена ефективност	Публични финанси	10	16	8	15	9	16	20	32	43	64	-49
	Фискална политика	36	59	32	58	26	47	25	40	24	36	+22
	Институционална рамка	47	78	39	71	39	71	49	78	54	81	-10
	Бизнес законодателство	50	82	44	80	40	73	49	78	62	93	-13
	Обществена рамка	35	57	32	58	45	82	47	75	57	85	-27
	Обща оценка за категорията	37		38	69	29		42	67	56	84	-15

		2006 г.		2007 г.		2008 г.		2019 г.		2024 г.		Разлика в претегленото място за периода 2007-2024 г.
		47	77	55	100	50	90	51	81	57	85	
Бизнес ефективност	Производителност и ефективност											+15
	Трудов пазар	37	60	32	58	51	93	56	89	67	100	-42
	Финанси	50	82	53	96	45	82	53	84	53	79	+17
	Управленски практики	53	88	54	98	52	95	55	87	61	91	+7
	Отношение и ценности	35	57	44	80	40	73	46	73	64	96	-16
Инфраструктура	Обща оценка за категорията	42		54	98	48		54	86	65	97	+1
	Базисна инфраструктура	52	85	46	84	41	75	50	79	65	97	-13
	Технологична инфраструктура	40	66	40	73	35	64	47	75	54	81	-8
	Научна и изследователска инфраструктура	49	80	47	85	52	95	49	78	54	81	+4
	Здравеопазване и околна среда	55	90	41	75	43	78	49	78	53	79	-4
	Образование	38	62	38	69	38	69	46	73	52	78	-9
	Обща оценка за категорията	40		41	75	41		50	79	59	88	-13

Източник: Съставена от автора с помощта на данни от годишниците на световната конкурентоспособност за 2006, 2007, 2008, 2019 и 2024 г. на Международния институт за развитие на управлението.

Методология

Годишникът на световната конкурентоспособност не предвижда извеждането на отделна оценка за всеки от 20-те подфактора, включени в състава на четирите основни фактора, оказващи въздействие върху конкурентоспособността. В него е представено само относителното място на страните по отделните подфактори спрямо включените в изследването конкурентни бизнес дестинации (WCY, IMD, Factor Rankings, Sub-Factor Rankings). През отделните години, в които България участва в класирането, броят на държавите, с които тя е сравнявана, се променя. По тази причина, за да се получи съпоставимост на данните, следва да бъде посочено *относителното място* на страната сред останалите държави. Това може да бъде постигнато чрез претегляне на съответното място, на което се намира България за определен подфактор с общия брой страни, включени в класацията за съответната година, и полученият резултат се умножи по 100 и да се закръгли до цяло число. Възможните получени „претеглени места“ са със стойност от 1 до 100. Тези граници са зададени поради факта, че X е максималният брой страни, които са били изследвани през периода, и ако дадена държава е класирана първа сред X страни, то нейното претеглено място по зададената методика не може да бъде по-малко от 1. Съответно за всяка от годините, ако дадена страна по някой от подфакторите заема последна позиция или най-лошото възможно класиране, то нейното претеглено място ще бъде 100. Следователно **колкото е по-ниска стойността на т.нар. претеглено място, толкова е по-добра относителната позиция на страната спрямо останалите държави по съответния подфактор**. В последната колона са изведени разликите в претегленото място за периода 2007–2024 г. за България в общото класиране по фактори и подфактори. Именно тези разлики в претегленото място на България в общото класиране, класирането по факторите и подфакторите, определящи конкурентоспособността, в зависимост от това дали са положителни, или са отрицателни дават възможност да се определи посоката (подобрене, влошаване), а в зависимост от техния размер – и степента (по-голямо, същото, по-малко) на изменението на конкурентоспособността на България спрямо останалите страни в класацията (независимо от промяната на общия брой държави, включени в изследването на Международния институт за развитие на управлението през съответната година). Що се отнася до определянето на изменението през периода на евротленството в мястото на България спрямо останалите членки на ЕС, както и спрямо страните в процес на присъединяване, използването на категорията „претеглено място“ и на разликата в претегленото място за период не е необходимо, достатъчни са абсолютните величини на местата на сравняваните държави за съответните години.

Резултати от изследването и изводи

1. Конкурентоспособността е сравнителна категория (Ангелов, 2005) и е нормално тя да се измерва спрямо други страни – в случая авторите на Годишника изрично споменават, че държавите, чиито показатели са обект на оценка и анализ, се избират *в съответствие с тяхната степен на влияние върху световната икономика* (WCY, IMD, Methodology and Principles of Analysis). В тази връзка самото включване на относително неголямата по размер (по данни на МВФ шестдесет и седма в света за 2024 г.) българска икономика сред страните с най-сериозно влияние върху глобалното стопанство само по себе си е пробив, като основната причина за това е присъединяването ни към прогресивния икономически блок на ЕС (от държавите членки единствено Малта не фигурира в изследването на Международния институт за развитие на управлението). От годината преди присъединяването България е включена в изследването на Годишника, като претеглените места на страната ни в класацията в годините на присъединяването, предковидната година и в последното изследване са, както следва: 2006 г. – 77; 2007 г. – 75; 2008 г. – 71; 2019 г. – 76; 2024 г. – 87. Прави впечатление, че в годините преди, по време на и след присъединяването на страната ни към Общността до предковидната 2019 г. по това доколко успешно националната политико-икономическа среда поддържа конкурентоспособността на местните фирми, тя е сред първите $\frac{3}{4}$ от държавите, включени в класацията. Понастоящем в класацията от 2024 г. страната ни е сред последната четвърт в класирането, заемайки незавидното 58-мо място от 67 държави, като позицията ѝ по качество на средата от гледна точка на стимулите, която тя създава за повишаване на фирмената конкурентоспособност, се влошава с над 1/10 спрямо годините на присъединяването ни към ЕС. Или относително най-общо се наблюдава влошаване на параметрите на средата в България от гледна точка на конкурентоспособността спрямо страните, включени в класацията – в сравнение с годините на присъединяването ни към ЕС до преди пандемията от COVID-19.

2. През периода до 2019 г. – преди присъединяването към ЕС, в годината на присъединяването и след него, както и в самата предпандемична 2019 г. България е следвана в класацията от четири и повече сегашни членки на ЕС, като за 2006 г. (когато страната ни влиза за първа година в класацията на 47-мо място от общо 61 държави) това са членуващите тогава Италия (56-та позиция) и Полша (58-мо място) и страните, на които предстои присъединяване – Румъния (57) и Хърватия (59); през 2007 г. след България (41) са Италия (42), Румъния (44) и Полша (52), както и Хърватия (53) – на която предстои да се

присъедини към ЕС, а през 2019 г. след България (48) по оценка на качеството на средата от гледна точка на конкурентоспособността са Румъния (49), Словакия (53), Гърция (58) и Хърватия (60). В годината непосредствено след присъединяването ни към ЕС (2008 г.), когато заемаме 39-та позиция от 55 държави, след страната ни в класацията по макроикономическа конкурентоспособност са пет от сегашните членки на ЕС – Гърция (42), Полша (44), Румъния (45), Италия (46) и Хърватия (49).

Седемнадесет години след началото на еврочленството, през 2024 г. по *способността на националната политико-икономическа среда да поддържа вътрешната и международната конкурентоспособност на фирмите, осъществяващи стопанска дейност*, България с обща оценка от 47,35 (при максимална 100 за първата страна в класацията) се нарежда **предпоследна сред държавите – членки на ЕС**, на 58-ма позиция от 67 страни, като единствена от членките на Общността непосредствено след нея е Словакия – на 59-то място с незначително по-ниска оценка (46,94). Или спрямо останалите държави – членки на ЕС, след 2019 г. България е паднала в класацията с три или четири позиции. Нещо повече, при присъединяването към ЕС страната ни е по-близо до превъзхождащите я по качество на средата в контекста на конкурентоспособността държави членки, а разстоянието на България до по-зле представящите се от нея държави членки е по-голямо. По-лошото представяне понастоящем на България спрямо останалите членки на ЕС от годините преди, по време на и след присъединяването е особено обезпокоително в контекста на целите на ЕС за постигане на висока конкурентоспособност, имайки предвид, че държавите – членки на Съюза, през всичките тези години започват от трета-пета позиция в класирането, като основната част от тях традиционно през целия период на еврочленство на България са сред първата половина от всичките страни, включени в класацията на Международния институт за развитие на управлението, а България през последните години е сред последните места.

3. В класацията на Международния институт за развитие на управлението фигурира само една държава в процес на присъединяване към ЕС – Турция, като през 2024 г. тя е с по-добри показатели по качество на средата от гледна точка на конкурентоспособността от България – заема 53-та позиция с обща оценка 52,39. Съвсем различно е положението в годините на присъединяването ни към ЕС, когато мястото на нашата страна в общото подреждане е, както следва: за 2006 г. – 47-мо, 2007 г. – 41-во, 2008 г. – 39-то, а на Турция съответно през 2006 г. – 51-во, 2007 г. – 48-мо, 2008 г. – 48-мо, или доста след нас. По-добри са условията на средата в България според възможностите ѝ да поддържа конкурен-

тоспособността на местните фирми и в предковидната 2019 г. от държавите в процес на присъединяване, включени в класацията, когато страната ни заема 48-ма позиция в общото класиране, а Турция – 51-ва. Или съгласно изследването на Международния институт за развитие на управлението страната ни понастоящем е с по-лоши условия на средата от гледна точка на възможностите за поддържане на фирмената конкурентоспособност от държави в процес на присъединяване – аспект, по който България ги е превъзхождала при присъединяването си към ЕС, както и преди пандемията от COVID-19.

4. На равнище фактор резултатите от изследването на Международния институт за развитие на управлението показват, че в годините преди и след еврочленството до днешна дата традиционно най-лошо е представянето на страната ни по фактора бизнес ефективност, като особено проблемен за поддържането на фирмената конкурентоспособност в България се очертава факторът инфраструктура. И ако допреди пандемията правителствената ефективност е превъзхождала икономическата ефективност и другите два фактора на средата, въздействащи върху конкурентоспособността, то след пандемията и понастоящем факторите на правителствената ефективност отстъпват на тези на икономическата. Класирането на България по фактори, способстващи конкурентоспособността, през 2004 г. е, както следва: то е най-добро по икономическа ефективност, следвана от правителствената ефективност, инфраструктурата, като най-проблемна остава бизнес ефективността. Що се отнася до промените в класирането на България по факторите за периода от годината на присъединяването ни към ЕС до днешна дата (това е представено в последната колона на табл. 1 чрез разликите в претеглените места на страната ни за отделните фактори през 2007 и 2024 г.), се наблюдава по-лошо представяне по три от факторите, определящи конкурентоспособността – правителствена ефективност, инфраструктура и икономическа ефективност, като през периода на членството в ЕС **най-силно е влошаването в представянето ни от гледна точка на условията на средата, поддържащи фирмената конкурентоспособност по правителствена ефективност. Единственият фактор, при който се наблюдава подобрене в класирането на България спрямо останалите държави, включени в изследването, макар и незначително по своя размер (в рамките на статистическата грешка – едно претеглено място), е факторът бизнес ефективност.** Или има незначително подобрене единствено и само по фактора, по който винаги страната ни се представя най-лошо в изследването и относително най-малко зависи от усилията на публичното управление, а именно бизнес ефективността.

5. На равнище подфактор през 2024 г. най-добро е представянето на страната по подфакторите *цени* (от фактор икономическа ефективност – 9-та позиция от 67 държави), *фискална политика* (от фактор правителствена ефективност – 24-та позиция) и *международна търговия* (от фактор икономическа ефективност – 28-ма позиция), като единствено по тези три подфактора България е преди 43-то място от общо 67 страни (сред първите 60% от държавите, включени в класацията). По всички останали 17 подфактора, дефиниращи средата от гледна точка на възможностите за поддържане на висока конкурентоспособност, България е в последните 36% от 67 държави в класацията за 2024 г. Най-лошо е класирането (след 60-та позиция от общо 67 страни) съответно по подфакторите *трудов пазар* (последна 67-ма), *отношение и ценности* (64-та) и *управленски практики* (61-ва) от фактора *бизнес ефективност*; *базисна инфраструктура* (65-та) от фактор *инфраструктура* и *бизнес законодателство* (62-ра) от фактор *правителствена ефективност*.

Прави впечатление, че подфакторите, по които страната ни е имала най-добро представяне в годините при присъединяването към ЕС до ден днешен, са *фискална политика* и *международна търговия* (при тях добрите от гледна точка на конкурентоспособността параметри се определят от фискалната дисциплина, налагана ни от валутния борд, както и от това, че нашите регулации в областта на търговията се определят от задължението ни да прилагаме прогресивната и либерална Обща търговска политика на ЕС и свободите на Общия пазар). В годините преди, по време и след присъединяването към ЕС България е имала много добро представяне по показателите за *международни инвестиции* – подфактор, при който вече се наблюдава сериозно влошаване в предпандемичната 2019 г., а понастоящем страната е сред последните в общата класация. Същото се случва и с класирането ни по подфактора *публични финанси*, по който сме сред първите 10 държави в общото класиране в годините преди, по време и след присъединяването, сред първите 20 през 2019 г., а през 2024 г. сме на 43-та позиция от 67 страни. Що се отнася до подфактора *цени*, по който е най-доброто ни представяне през 2024 г., класирането на България се подобрява едва към предковидната 2019 г., а в годините преди, по време и след присъединяването към ЕС е сред втората половина на страните в класацията по този подфактор. През целия период на еврочленството България е имала едно от най-лошите представяния и е била сред последните страни в класацията по подфактор *управленски политики* (от фактор бизнес ефективност). Що се отнася до *трудовия пазар*, параметрите му от гледна точка на конкурентоспособността се влошават от 2008 г. насам, като през 2024 г. България е на последна позиция. Като особе-

но проблемни през целия период на еврочленството за нашата страна се очертават и *базисната инфраструктура и бизнес законодателството*, които се характеризират с още по-голямо изоставане спрямо останалите държави през последните години.

За България има подобрение спрямо останалите страни, включени в класацията, през периода на еврочленството (при сравнение на претеглените места на страната ни през 2007 и 2024 г., вж. последна колона от табл. 1), само по 7 от общо 20-те подфактора, като най-голямо е подобрието по подфактор *цени*, следван от *фискална политика, финанси, производителност и ефективност, национална икономика, управленски практики и научна и изследователска инфраструктура*. За всички останали 2/3 от подфакторите има влошаване на представянето на България спрямо останалите държави в класацията през периода 2007–2024 г. Подфакторите, за които има най-голямо влошаване от присъединяването на България към ЕС до днес, са *международни инвестиции, публични финанси, трудов пазар и обществена рамка*.

Заклучение

България се присъединява към ЕС с настъпването на 2007 г., като това е основната причина за включването ѝ в редица международни периодични сравнителни изследвания на конкурентоспособността. От тези периодични помасщабни изследвания за равнището на конкурентоспособност, в които фигурира страната ни, единственото, което се запазва през целия период на еврочленството ѝ, при това с почти непроменена методология, позволяваща съпоставимост на данните, е Годишникът на световната конкурентоспособност на Международния институт за развитие на управлението.

Анализът на резултатите за страната ни през годините преди, по време и след присъединяването към ЕС, предпандемичната 2019 г. и през 2024 г. показва значително влошаване в представянето ни както общо – спрямо останалите страни, включени в класацията, така и спрямо останалите държави – членки на ЕС, и страните в процес на присъединяване към Съюза. По-лошото представяне е както на равнище фактори, така и на ниво подфактори на конкурентоспособност – за три от четирите фактора, определящи доколко успешно националната политико-икономическа среда поддържа конкурентоспособността на местните фирми, има влошаване на показателите (най-голямо за периода на еврочленството за България е влошаването на фактора *правителствена ефективност*), а незначително подобрение се отчита само за един, при това най-проблемния по принцип и най-малко зависим от действията на публичното управление фактор

(единственият фактор, за който се наблюдава подобрене от 2007 до 2024 г. за страната ни, е *бизнес ефективността*). Що се касае до подфакторите на средата, определящи равнището на фирмената конкурентоспособност, откакто България е пълноправен член на ЕС спрямо останалите страни се отчита влошаване по 2/3 от изведените съгласно методологията на Международния институт за развитие на управлението 20 подфактора. Подфакторите, за които има най-голямо влошаване от присъединяването на България към ЕС до днес, са *международни инвестиции, публични финанси, трудов пазар и обществена рамка*. А тези, за които България традиционно има най-добро представяне в годините при присъединяването към ЕС до ден днешен, са определящите се от ангажиментите на страната, свързани с Международния валутен фонд и с общите политики на ЕС – *фискална политика и международна търговия*. За България през периода на еврочленството най-голямо е подобренето по подфакторите, определящи конкурентоспособността, *цени, фискална политика, финанси, производителност и ефективност, национална икономика, управленски практики и научна и изследователска инфраструктура*.

Това влошено и незадоволително представяне на страната ни в класациите по конкурентоспособност, вкл. спрямо останалите държави членки на ЕС, и страните в процес на присъединяване към Съюза, и допълнителното изоставане по равнище на конкурентоспособност през периода на еврочленството, в контекста на доклада на Драги и новото целеполагане на ЕС за настигане на основните конкуренти по равнище на конкурентоспособност е сериозен проблем, очакващ намирането на подходящи решения от всички заинтересовани страни и най-вече бизнеса, научноизследователската общност и политическия елит. България не успява да се възползва от членството в ЕС и конкурентоспособността остава основно предизвикателство пред развитието на българската икономика. Сляпото следване на европейските политики само по себе си не е достатъчно, а за постигане на успешна европейска интеграция и равнища, характерни за Съюза, е необходимо изработването и прилагането на индивидуални специфични само за България мерки за подобряване на средата по начин, подкрепящ повишението на конкурентоспособността на местните предприятия.

Конфликт на интереси

Авторът декларира липса на конфликт на интереси.

Използвана литература

- Angelov, I. (2005). *Competitiveness – The Major Challenge Confronting Bulgaria in the European Union. (Macroeconomic Outlook)*. [Ангелов, И. (2005). Конкурентноспособността – най-голямото икономическо предизвикателство пред България в Европейския съюз. (Макроикономически поглед)] (in Bulgarian). Available at <https://www.iki.bas.bg/english/CVita/angelov/No058.htm> (Accessed 20 December 2024).
- Angelov, I. (2007). *Catch up Economic Growth and Competitiveness of the Bulgarian Economy. (Macroeconomic Outlook)*. [Ангелов, И. (2007). Догонващият икономически растеж и конкурентоспособността на българската икономика. (Макроикономически поглед)] (in Bulgarian). Available at <https://www.iki.bas.bg/english/CVita/angelov/No094.htm> (Accessed 20 December 2024).
- COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT (2010). *Lisbon Strategy evaluation document*. Brussels, 2. 2. 2010 SEC(2010) 114 final. Available at https://ec.europa.eu/archives/growthandjobs_2009/pdf/lisbon_strategy_evaluation_en.pdf (Accessed 7 October 2024).
- COMMUNICATION FROM THE COMMISSION (2010). *EUROPE 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth*. Brussels, 3. 3. 2010 COM(2010) 2020. Available at <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf> (Accessed 7 October 2024).
- Draghi, M. (2024a). *Address by Mr. Draghi – Presentation of the report on the Future of European competitiveness*. Strasbourg: European Parliament, 17 September 2024. Available at https://commission.europa.eu/document/download/fcbc7ada-213b-4679-83f7-69a4c2127a25_en?filename=Address%20by%20Mario%20Draghi%20at%20the%20Presentation%20of%20the%20report%20on%20the%20future%20of%20European%20competitiveness.pdf (Accessed 7 October 2024).
- Draghi, M. (2024b). *The future of European competitiveness – A competitiveness strategy for Europe*. Available at https://commission.europa.eu/document/download/97e481fd-2dc3-412d-be4c-f152a8232961_en?filename=The%20future%20of%20European%20competitiveness%20_%20A%20competitiveness%20strategy%20for%20Europe.pdf (Accessed 7 October 2024).
- Draghi, M. (2024c). *The future of European competitiveness – In-depth analysis and recommendations*. Available at https://commission.europa.eu/document/download/ec1409c1-d4b4-4882-8bdd-3519f86bbb92_en?filename=The%20future%20of%20European%20competitiveness_%20In-depth%20analysis%20and%20recommendations_0.pdf (Accessed 7 October 2024).

- European Union Parliament Website. Lisbon. European Council, 23 and 24 March Presidency Conclusion. Available at https://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm (Accessed 7 October 2024).
- Institute for Management Development (2006). *World Competitiveness Yearbook 2006*.
- Institute for Management Development (2007). *World Competitiveness Yearbook 2007*.
- Institute for Management Development (2008). *World Competitiveness Yearbook 2008*.
- Institute for Management Development (2019). *World Competitiveness Yearbook 2019*. Available at https://www.nesdc.go.th/article_attach/article_file_20191114160558.pdf (Accessed 20 December 2024).
- Institute for Management Development (2024). *World Competitiveness Yearbook 2024*. Available at https://imd.widen.net/content/rjlc6fl2jl/pdf/booklet_wcy_2024.pdf (Accessed 20 December 2024).
- International Monetary Fund (2024a). *World Economic Outlook Database, April 2024*. IMF.org. 16 April 2024. Retrieved 16 April 2024.
- International Monetary Fund (2024b). *WEO Database, April 2024. Report for Selected Countries and Subjects: World, European Union*. IMF.org. 16 April 2024. Retrieved 16 April 2024.
- World Competitiveness Yearbook (WCY). Available at <http://www.imd.ch/research/publications/wcy> (Accessed 23 October 2008).

Надежда Иванова е доктор по икономика, асоцииран член на Института за икономически изследвания при Българската академия на науките.

ORCID 0009-0002-7680-0170, nnivanova67@gmail.com.

Nadezhda Ivanova, PhD, is an associate member of the Economic Research Institute at the Bulgarian Academy of Sciences. ORCID 0009-0002-7680-0170, nnivanova67@gmail.com.

HOW DID EU MEMBERSHIP AFFECT BULGARIA'S COMPETITIVENESS?

Abstract: When Bulgaria joined the EU, given the membership-related liberalization of trade both within the Community and towards third countries, competitiveness was defined as the main challenge for our country. In this regard, it is of particular interest to trace whether or not Bulgaria's membership in the EU has led to higher competitiveness. The main aim of the research paper is to present, in absolute and relative terms (compared to the other EU member states and countries in the process of accession) the state and the change in competitiveness level of our country at the macro level after the accession to the EU. This is achieved by examining the state and change of macroeconomic competitiveness in absolute and relative terms through the results in the most extensive comparative study on competitiveness in which Bulgaria is periodically present throughout the period of European membership, namely: the World Competitiveness Yearbook of the International Institute for Management Development. Among the key research findings, our country's lagging position in the main international rankings and unsatisfactory performance in terms of competitiveness compared to the other EU member states and the countries in the process of accession stand out; Bulgaria has failed to benefit from EU membership and competitiveness remains a major challenge for the development of the Bulgarian economy.

Keywords: competitiveness; EU membership; development; integration; international comparative studies

JEL codes: F00; F15; H00; L10; M00; N00; O00

Как да се цитира тази статия:

How to cite this article:

Ivanova, N. (2025). Kak se otrazi chlenstvoto v ES na konkurentosposobnostta na Balgariya? (How Did EU Membership Affect Bulgaria's Competitiveness?). *Economic Thought Journal*, 70 (1), 55–71 (in Bulgarian). <https://doi.org/10.56497/etj2570104>